

De meest soorten libellen op aarde behoren of tot de groep van de "Waterjuffers" (Coenagrionidae) of tot de "Korenboutachtigen" (Libellulidae). Alhoewel er in Europa niet heel veel soorten van zijn, zijn de Rombouten (Gomphidae) de volgende soortenrijkste familie. Enerzijds zullen we naar de grote variatie binnen deze familie gaan kijken. Nemen mensen bv. hun Japanse larvenhuidjes daarvoor (weer) mee? Anderzijds kijken we naar enkele aspecten van de Europese soorten. We zullen tevens de ondersoort verspreiding van *Onychogomphus f. forcipatus* en *O. f. unguiculatus* in Frankrijk verder gaan bestuderen. Dit was op de avond over Frankrijk begonnen. Neem dus de foto's en aantekeningen die je daarover hebt mee.

Waar

Met het openbaar vervoer is het projecthuis op de volgende manier te bereiken. Vanaf Utrecht CS bus 5 naar Voordorp (gaat minimaal 4 maal per uur). Uitstappen bij de halte Simon Bolivarstraat. Daarna de Simon Bolivarstraat inlopen. De derde zijstraat even rechts inslaan en na twintig meter door het groene hek naar links. Midden tussen de huizen ligt in een klein parkje het projecthuis.

Vragen

Voor vragen kan je contact opnemen met Marcel Wasscher 030 2517882 of m.wasscher@broekhuis.nl.

Donkere waterjuffer herontdekt tijdens Weerribbenexcursie

Op zaterdag 8 mei 1999 organiseerde de NVL een excursie naar de Weerribben, om daar naar de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* te gaan zoeken. De opkomst was groot: er waren zeker vijfentwintig leden komen opdagen. De excursieleiders, Rolf Griffioen en

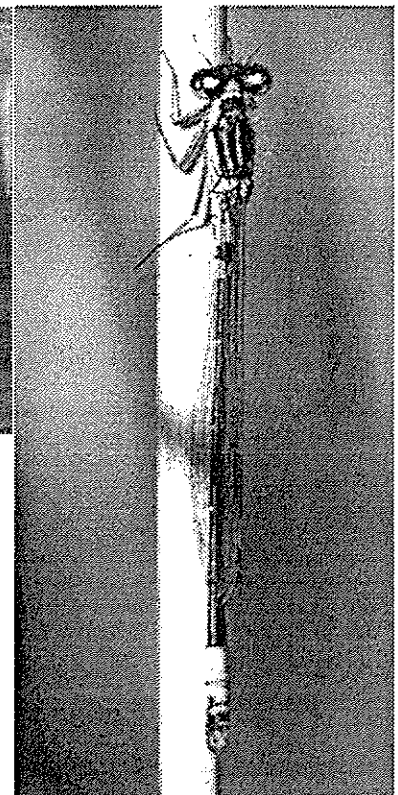
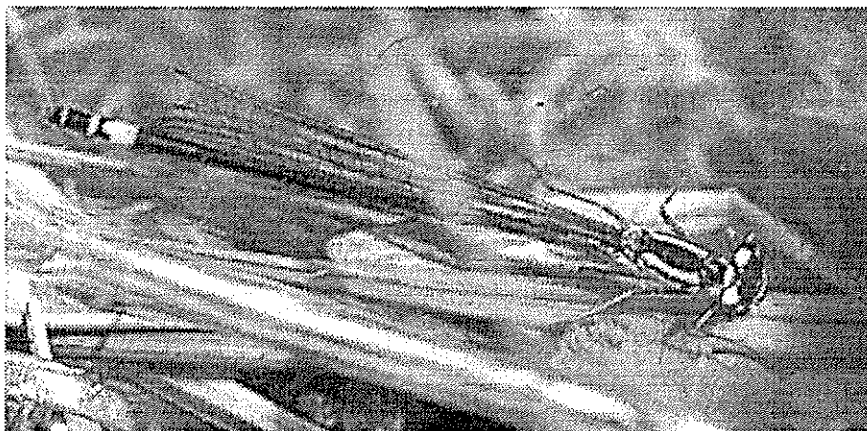
Karin Uilhoorn, leidde de excursie in met een praatje over de herkenning, verspreiding en levenswijze van de Noordse winterjuffer, waarna we in twee groepen met boten de Weerribben ingingen. De groep waartoe ik behoorde ging naar een van de beste voortplantingsplaatsen van de Noordse winterjuffer, een juffer die momenteel in Nederland vrijwel alleen in de Weerribben gevonden wordt. Daar aangekomen vonden we, na lang zoeken, slechts twee exemplaren. Deze magere opbrengst kwam door de harde wind, die alle juffers het riet in dreef. In de luwte van een rij struiken wemelde het wel van de Smaragdlibellen *Cordulia aenea* en Variabele waterjuffers *Coenagrion pulchellum* met daarnaast enkele Noordse en Gevlekte witsnuiten (resp. *Leucorrhinia rubicunda* en *L. pectoralis*).

Bingo!

Net toen we het idee kregen dat we er alles wel gezien hadden ving ik een juffer vrouwtje dat er afwijkend uitzag. Iedereen verzamelde zich rond het dier, tabellen en boeken werden voor de dag gehaald. Al spoedig bleek dat het maar één soort kon zijn: *Coenagrion amatum*, de Donkere waterjuffer (zie figuur 1)! Een zeer bijzondere vondst, daar de soort al sinds 1956 niet meer in Nederland was waargenomen. De Donkere waterjuffer werd als uitgestorven beschouwd, maar er werd wel gespeculeerd dat hij misschien nog rondvlog in de Weerribben (waar de laatste waarneming in 1956 ook vandaan kwam). Op weg naar de excursie zaten we in de trein zelfs grappen te maken over dat we de Donkere waterjuffer "wel even gingen vinden".

De voortplantingsplek

Nadat dat eerste vrouwtje was gevonden barstte de gekte los. Niemand had meer aandacht voor Noordse winterjuffers, iedereen zocht naar Donkere waterjuffers. Ondertussen gingen Rolf en Karin de andere groep per boot waarschuwen. (Doordat we vergeten waren nummers uit te wisselen was het niet mogelijk de aanwezige mobiele

Figuur 1: Vrouwtje (boven) en mannetje (rechts) van de Donkere waterjuffer *Coenagrion amatum*, gemaakt kort na hun ontdekking op 8 mei 1999 in de Weerribben (foto's: Antoine van der Heijden; zie zijn Internetpagina: fly.to/dragonflies).

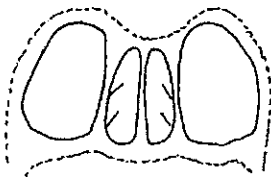
Vrouwtje met zwarte tekening op figuur 8 met karakteristiek kuiltje verder met relatief veel lichtblauw op segment 2 en 3. Mannetje met onmiskenbare lange onderste achterlijfsaanhangsels.

het niet mogelijk de aanwezige mobiele telefoons daarvoor te gebruiken.) Marcel Wasscher meende een half uur voor de vangst van het vrouwtje boven het water een juffer te hebben zien vliegen met extreem lange achterlijfsaanshangsels (een kenmerk van de mannetjes). Dus gingen we zoeken in de omgeving van die plek: een lisdodde- met rietveld met daartussen kniediep water. De rest van de excursie werd besteed aan zoeken in dit lisdodde- en rietveld en dat leverde een tandem en een tiental losse mannetjes op! Bij bosjes in de omgeving werd verder slechts één vrouwtje gezien. Ondanks de harde wind en het lage aantal soorten konden we uiteindelijk toch spreken van een zeer bijzondere en productieve dag. De dagen erna ging per e-mail het bericht van de herontdekking van *Coenagrion amatum* als een schokgolf door de libellenwereld in Noordwest-Europa.

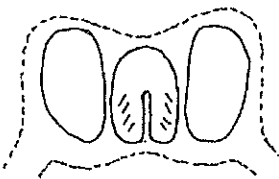
Antoine van der Heijden
io335601@student.io.tudelft.nl

Larvenhuidjesdag “gevorderden” 6 februari 1999

Op zaterdag 6 februari jl. troffen 6 zogenaamde “gevorderde” larvenhuidjes -enthousiastelingen (wat dat ook moge zijn) elkaar bij AquaSense in Amsterdam. Behalve gezellig kletsen en ervaringen uitwisselen over libellen werd er ook nog serieus naar larvenhuidjes, *exuviae*, gekeken.

Figuur 1: Genitalia van mannetjes *Aeshna subarctica* (boven) en *Aeshna juncea* (onder). Aangepast naar W.Clausen (1984).

Met behulp van een binoculair, gekoppeld aan een monitor kan er in- en uitgezoomd worden en kunnen de kleinste details zichtbaar gemaakt worden. Vervolgens

kan iedereen tegelijk op de monitor het getoonde beeld bekijken en er over discussiëren. Ideaal dus! Zo blijkt het verschil tussen de huidjes van de Venglazenmaker *Aeshna juncea* en de Noordse glazenmaker *Aeshna subarctica* eenvoudiger te zijn dan altijd wordt gedacht. Bij de ♂♂ geeft de afdruk van het primaire geslachtsorgaan op het 8ste segment, bij *subarctica* een pinda-achtig figuurtje (zie figuur 1), eigenlijk al voor 100% zekerheid. Bekijk je ook nog de lengte verhoudingen van de aanshangselen (cerci-paraproct)(bij *subarctica* zijn de cerci duidelijk langer dan de helft van het paraproct, bij *juncea* maximaal de helft) en de lengte van dij I (bij *subarctica* meestal korter dan 4mm, bij *juncea* meestal langer dan 4 mm) dan is vergissen haast niet meer mogelijk. Deze laatste twee kenmerken gelden ook voor de ♀♀. Daarnaast zijn de valven (schedekleppen) van het ♀ van *juncea* sterker behaard dan die van *subarctica*, al heb je voor dit kenmerk wel een goede binoculair nodig. De andere kenmerken zijn ook met een goede handloupe zichtbaar en zijn zelfs na enige oefening met het blote oog “te doen”. K.-D. wees tot slot nog op het verschil in oppervlaktestructuur van de bovenkant van het eerste borststuksegment: bij *juncea* donker van kleur en grof geribbeld, bij *subarctica* lichter en gladder. Na de, wellicht wat specialistisch aandoende bestudering van deze *Aeshna*-huidjes bekeken we op een veel luchtiger manier een spectaculaire verzameling uit Japan afkomstige gomphiden-huidjes die Rienk van een Japanner had gekregen (Ik geloof trouwens dat er meer mensen in Nederland een verzameling huidjes uit Japan heeft gekregen, ikzelf ondermeer ook). Met dank aan Rienk Geene en AquaSense voor het beschikbaar stellen van ruimte en apparatuur was het, alles bij elkaar genomen een interessante en leerzame dag, waarbij ook nog diverse huidjes uit de Huidjesbank van eigenaar verwisselden.

Gerard Abbingh
G.Abbingh@SoftHome.net

Verslag NVL-Excursie Appelscha, na 2 jaar dan toch...

Na twee jaar de regen als spelbreker te hebben gehad kon op 28 augustus j.l. de excursie in de Boswachterij Appelscha/Smilde dan eindelijk doorgang vinden. Met 15 deelnemers vertrokken we vanaf station Assen in auto's naar Appelscha. Een van de “speerpunten” van deze excursie was het zoeken naar de Noordse glazenmaker *Aeshna subarctica*. Van Wouter de Vlieger (NVL-lid en werkzaam bij SBB) had ik in maart al een aantal mogelijk geschikte vindplaatsen doorgekregen. Onze eerste stop was bij het ven Kraaiheidepollen, waar behoorlijke aantallen Tengere pantserjuffer *Lestes virens* rondvlogen, wat voor een aantal excursiedeelnemers gelijk al een nieuwe soort op hun lijstje betekende. Ook lieten 2 address zich hier goed bekijken. We besloten de te inventariseren vennen over twee groepen te verdelen en spraken af elkaar aan het eind van de middag weer te treffen in het restaurant bij de Oude Willem. Bij de Apenpoel was het voor een groep al snel raak: De eerste *Aeshna* die gevangen kon worden bleek een mannetje Venglazenmaker *Aeshna juncea* te zijn maar de tweede was een mannetje Noordse glazenmaker *Aeshna subarctica*. Met alle in de Brachytron (nr.2, 1997) genoemde kenmerken duidelijk aanwezig, was het, om het maar even